

**Јован КОВАЧЕВСКИ**

Филолошки факултет „Блаже Конески“

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

kovacevskijovan@gmail.com

## СТИЛСКИТЕ ОСОБЕНОСТИ ВО ТВОРЕШТВОТО НА НИКОЛАЈ ВАСИЛЕВИЧ ГОГОЉ

**Апстракт** Овој труд претставува дипломска работа во која се истражени стилските особености во творештвото на рускиот писател Николај Василевич Гогољ, а се темели на целокупен осврт и анализа на литературните дела, на книжевните стилови што се среќаваат во нив, како и на литературниот текст и јазичните особености што се среќаваат во него. Покрај ова, земен е предвид и историскиот период во кој творел писателот, првенствено литературните правци како критичкиот реализам и националниот романтизам, нивното влијание на книжевниот стил, вклучително и општествените влијание од сферата на религијата, политиката, идеологијата, доминантните идеи, ставови и сфаќања на луѓето во тогашната Руска империја.

**Клучни зборови:** критички реализам, национален романтизам, фолклор, православие, Малорусија

### Вовед

Деветнаесеттиот век како период од современата историја, ќе биде запомнет како ера на забрзан технолошки напредок, време на значајни научни откритија и пронајдоци, а секако книжевноста и литературата нема да останат отпорни на општествените, политичките и идеолошките влијанија, туку не покорувајќи им се, ќе дадат свој соодветен одговор.

Првата половина на XIX век се карактеризира со романтизмот, кој претставува книжевно, уметничко и интелектуално движење фокусирано на емоционалното изразување.

Во овој период Индустриската револуција ги живее своите последни години, која како голем пресврт во општество, драстично ги променила сите аспекти од секојдневниот живот на луѓето. Па така, и писателите ќе се префрлат во големите градови, а не сакајќи да ја изгубат врската со природата, ќе ја продолжат романтичната традиција во урбаните средини.

Романтизмот започнува да ја губи својата доминација некаде пред средината на XIX век, кога дел од писателите пополека се оддалечуваат од

овие теми, префрлајќи се на движењето на реализмот, а со тоа се менуваат и јазичните особености на литературните дела.

Сепак, оваа нова книжевна традиција не ги прекинува врските со веќе стариот рурален и идеализиран свет, бидејќи и во новиот ги среќава истите литературни херои, кои се претставени преку „обичниот човек“ и работничката класа, и нивното секојдневие.

Гогољ ќе биде еден од писателите што мошне успешно ќе се справи со проблемите што ја мачеле литературата, ќе даде свои одговори и решенија, а и добро ќе одигра на творечкото поле, користејќи го романтизмот за да ги постави основите на неговиот таканаречен критички реализам.

Потпирајќи се на творештвото на Гогољ преку користењето на метод на анализа на литературниот текст, а фокусирајќи се главно на стилистиката како лингвистичка дисциплина, се обидовме да ги дефинираме стилските особини и како тие се одразуваат низ творечкиот опус.

## **1. Општо за стилистиката**

Стилистиката се дефинира како наука за стилот, додека, пак, стилот претставува начин на изразување на мислите, чувствата и впечатоците.

Стилистиката во литературата го означува проучувањето на препознатливите стилови, кои се наоѓаат во одредени книжевни жанрови на поединечни автори. Таа вклучува анализа на јазикот, јазичните фигури, тропите и реторичките средства што се користат за создавање на разноликост и дистинкција во пишувањето. (Katie Wales, 2011)

Стилот ја претставува посебната разновидност на јазикот што го користат различни поедници или групи на луѓе, во одредени ситуации или контексти. Во полето на социолингвистиката, американскиот филолог Вилијам Лабов, кој се смета за нејзин основач, стилот го дефинира како збир на лингвистички варијанти со специфични општествени значења, а варијациите можат да се појават синтаксички, лексички или фонолошки. (Trask R.L., 1997: 129)

Помеѓу функционалните стилови, уметничколитературниот стил се однесува на уметноста, и зазема главно место во сферата на естетското комуницирање меѓу луѓето.

Овој стил се карактеризира со широка употреба на стилските фигури и со разновиден уметнички јазик, особини што ги добива од употребата на дијалектизми, архаизми, историзми, неологизми итн. Своите почетоци овој стил ги датира од периодот на проучувањето на класичната реторика,

но современата стилистика своите корени ги наоѓа во таканаречениот Руски формализам и во Прашката школа, фокусирајќи се првенствено на поезијата во почетоците на дваесеттиот век. (Lesley Jeffries, Daniel McIntyre, 2010: 01) Во овој период, рускиот формалист Роман Јакобсон преку неговата емиграција во САД во 1940 година, ќе влијае врз развој на новата американска критика, а, пак, Михаил Халидеј, со својата работа дал придонес во развојот на британската стилистика. (Raman Selden, 1989: 83)

Во Русија и Советскиот Сојуз, голем белег врз стилистиката ќе остави јазичарот и филолог Виктор Виноградов, а ден-денес можеме да заклучиме дека иако како релативно млада дисциплина, таа е мошне важна кога станува збор за проучувањето не само на уметничко-литературниот текст и неговата естетска вредност, но и за секојдневниот пишан или изустен збор, опфаќајќи ги и допирајќи до сите сфери на денешното живеење.

## **2. Стилските особености во делата на писателот – Гогољ и Натуралистичката школа**

Николај Василевич Гогољ, е познат во руската литература не само по своите литературни дела, туку и по тоа што се јавува како создавач на таканаречениот „гогољов стил“.

Стилот на Гогољ, како и засебните стилови на другите писатели, ги прикажува карактеристиките на жанрот, композицијата и поетскиот јазик присутен во делата.

Неговиот книжевен стил е мошне разнолик, ако го земеме предвид потеклото на писателот. Тој пишува за високата и владеачка класа, за нивните ставови, за погледи кон светот околу нив, за илузорноста на нивната моќ и лажноста на нивната самодоверба, а преку тоа објективно и реално го прикажува нивниот социјален пад. Сето ова придонесува Гогољ да влијае врз развојот на критичкиот реализам во руската литература, во течението на четириесеттите години на деветнаесеттиот век, и кон создавањето на едно неформално движење, кое ги обединило младите прозаисти во тоа време – „Натуралната школа“.

Поаѓајќи од тоа дека литературното движење и Натуралната школа немале ниту официјално-правна застапеност, ниту списоци за членство за времето на своето постоење, тешко е да се одлучи кој писател од овој период би можел да се вброи како дел од неа. (Литературная энциклопедия, 1934: 621-625)

Од друга страна, доколку го земеме предвид литературниот стил на делата печатени и објавени во овој период, може да заклучиме дека тие спаѓаат во оваа група, доколку во стилот се среќаваат следните карактеристики:

- литературните дела се базирани на општественозначајни теми, кои опфаќаат различни слоеви и класи на општеството;
- имаат критички став кон општествената реалност за која пишуваат;
- во естетското и уметничкото изразување се среќаваат елементите на реализмот;
- ако во нив среќаваме „борба“ против т.н. идеализирање на реалноста;
- доколку е присутна естетска целост и автономија;
- и ако се присутни елементи на романтичната реторика.

### **3. Стилот во циклусот „Вечери во селцето крај Диканка“**

„Вечери во селцето крај Диканка“ претставува збирка раскази, објавена во два дела, во 1831 и 1832 година, а според својата тематика и уметничките одлики, претставувала новост во руската книжевност. Великанот Пушкин во едно од неговите писма, изразил големи пофалби, оценувајќи ја како една необична појава, поради својата весела, искрена и неизвештачена тематика. (Радован Лалић, 1966: 20) Во збирката се среќаваат расказите „Сорочински панаѓур“, „Бадник“ и расказот „Иван Фјодорович Шпонка и неговата тетка“.

Книжевниот стил во овие дела, првенствено се карактеризира со елементи на фолклорот и етнографијата, го среќаваме јазикот на народот (разговорниот, секојдневниот), а раскажувањето е надополнето со лиризам и хумор. Поаѓајќи од аспектот на јазикот, општата особеност на стилот во циклусот се изразува со употреба на метафори, симболика, дијалози, ритмика и музикалност. Најголемата одлика што ги издвојува од дотогашните, е тоа што во нив нема претеран етнографизам, ниту, пак, има присуство на стремеж за егзотиката, и во нив го среќаваме новиот херој, претставен преку обичниот селанец. Овој нов херој живее далеку од петербуршките улици, широките булевари, и изобилството на градот, во еден веќе изгубен и непознат свет за граѓанската класа, поради што расказите добиваат голем успех. Мнозинството од писателите во своите дела го гледале „простиот народ“ со симпатија, и го задржувале заштитувачкиот тон кон нив, но Гогољ го прави спротивното, се соживува со масите и нивните народни сфаќања и интереси, и во делата господскиот

тон скоро воопшто и да не е присутен. (Радован Лалић, 1966: 20-21)

### 3.1 Стилот во расказот „Сорочински панаѓур“

Анализирајќи го морфолошкиот карактер на текстот во кој се среќава расказот „Сорочински панаѓур“, објавен во 1831 година во прва книга на Гогољ, можеме да забележиме дека писателот користел етнографски и фолклорни мотиви, од малорускиот фолклор и од украинската литература, а стилскиот карактер може да се изучи фокусирајќи се на описот во метафорите, ликовите и фантастичните елементи.

#### 3.1.1 *Стилои во метафориите*

Уште на самиот почеток писателот го запознава читателот со средината во која се наоѓаат ликовите во делото, преку отсликувањето на убавините на Малорусија. За оваа цел, Гогољ се служи со метафорите, низ кои се опишува еден августовски ден за време на „малоруското лето“, каде што „часовите напладне блескаат во тишина и омарина“, а небото е претворено во еден „безмерен океан“, кој како „сладосна купола“ е „виснат над небото“. Метафорите од јазичен план во текстот се користат за создавање на живописни сцени, присутни во описите за „малоруското лето и августовскиот ден“, каде што наоѓаме амбиент на мир и спокој, но и одреден степен на грандиозност и пространство, првенствено во описите на „небото“, коешто како „океан ја покрило земјата во форма на купола“.

Во овој пејзаж доминираат пред сè боите, на драгоцените камења и метали, видливо од описот на „етеричните инсекти“, кои се исто толку скапоцени како и „смарагдите, топазите и рубините“. Палетата на бои се надополнува и со „сребрените песни“ во полето, со силниот ветер кој „прска злато“ врз сенките од дабовите лисја, а тука ги имаме и „сивите стогови и златните снопови“ што се распространи низ полето, кое со својот опис си противречи себеси, а е претставено во исто време и како „молчаливо и замрено“ и како „бесмртно“. Доколку се осврнеме кон експресивноста, ќе забележиме дека таа е изразена преку идеализирање на природата, давајќи ѝ одреден степен на емоција и визуелност преку употребата на боите поврзани со скапоцените камења, а пак од друга страна, има присуство на спротивности, кои се отсликани врз основата на едноставноста и богатството на природата, надополнета и со одредено присуство на парадокс на темата „живот-смрт“.

Употребата на симболиката е исто така значајна во овој севкупен опис, а неа ја гледаме преку „тополата“ – како симбол на Малорусија

(Украина), и „брезата“ – како симбол на Русија, коишто блескаат во својот полн сјај, коегзистирајќи една до друга.

Описот што го користи Гогољ за малоруската сценографија, има за цел да ја претстави како еден еден нераскинлив дел со луѓето коишто живеат во неа, а ова понатаму низ текстот се отсликува преку ликовите, и нивниот внатрешен и надворешниот изглед.

### *3.1.2 Стилизи во ликовите*

Доколку се обидеме да го пронајдеме тогашниот нов херој во литературата т.н. „обичен селанец“, можеби ќе го пронајдеме во некој од ликовите во расказот.

Селанецот Салогин Черевик, кој е еден од главните ликови во делото, читателот го среќава како пополека се движи кон панаѓурот зад својата запрежна кола, полна со товар за продавање, носејќи го со себе своето семејство, присутно во извадокот:

Настрана осамотено се влечкаше запрежна кола, влечена од истоштени волови, затрупана со вреќи, кадела, платно и разни домашни предмети, зад која се клатеше нејзиниот сопственик, облечен во чиста платнена кошула, и извалкани платнени шалвари. Тој мрзливо си ја бришеше потта што во крупни капки му се лизгаше од црномурното лице и му капеше дури и од долгите мустаќи, напудрени од истиот оној неуморлив шминкер... (Свезди на светската книжевност, 2014: 336)

Во извадокот се присутни неколку двојки на семантички антоними, како што е примерот „чиста-извалкани“, две спротивности што истовремено сугерираат и на напорниот живот на козациите, но и на нивниот силен и морален карактер да се опстои по секоја цена, потоа ја среќаваме двојката „пот-пудра“, која алудира на трудот што таткото го дава за своето семејство, но и на одредена степен на култивираност, и на крај го имаме семантичкиот антонимски пар „козак-шминкер“, каде што имаме два спротивни симбола, од кои едниот ја застапува традицијата, традиционалните вредности, храброста и машкоста, а другиот модернизмот и површноста.

Во овој пасус може да забележиме употреба на зборови со преносно значење, кои се користат за опишување на „потта“, која го „пудри“ неговото машко лице, а пак нејзините крупни капки се опишани како

да се „напудрени од истиот оној неуморлив шминкер...“, што исто така ѝ дава и една форма на персонификација.

Сличен опис може да се забележи и за селската девојка, односно ќерката на Черевик по име Параска:

...на колата седеше убавичката ќерка со тркалезно лице, со црни веѓи што како рамни лакови беа кренати над светлите костенливи очи; нејзините розови усни се насмевнуваа, а косата ѝ беше поврзана со црвени и сини панделки, што заедно со долгите плетенки и китката полски цвеќиња се вишеа на нејзиното прекрасно главче како некаква богата круна. (Свезди на светската книжевност, 2014: 336)

Таа е претставена како вистинска убавица „со тркалезно лице“, „со црни веѓи рамни како лакови“, „со светли костенливи очи“ и „со розови усни“, „со коса во форма на долги плетенки“ поврзани „со сини и црвени панделки“, кои „со китката цвеќе“ формираат „богата круна“ на нејзиното „прекрасно главче“. Може да се забележи дека низ описот се среќаваме со стилската фигура анафора, преку повторувањето на предлогот „со“, за да се создаде ритам и да се подобри визуелниот ефект, а притоа и да се нагласат деталите создавајќи впечатлива слика за ликот. Гледано од синтаксички аспект, извадокот започнува со сложена независна реченица, фокусирајќи се и насочувајќи го целото внимание на читателот кон подметот – „убавичката ќерка“, а потоа продолжува со редица зависни реченици во кои е употребен предлогот „со“. Оттука го гледаме и интерпункцискиот аспект, кој исто е претставен со употребата на запирки и точка запирка (покрај сврзникот „а“), кои се користат за поврзување на два тесно поврзани сегменти по смисла.

Романтизмот, кој како литературен правец се карактеризира со поетско отсликување на народниот живот, првенствено во описот на ликовите како носители на највисоките особини на народот, наведува дел од критичарите збирката како и расказот „Сорочински панаѓур“, да го сместат во оваа категорија на дела. (Радован Лалић, 1966: 21-22)

#### 4. Стилот во циклусот „Миргород“

Збирката раскази „Миргород“, е објавена во два дела, во далечната 1835 година, и претставува втора збирка на писателот Николај Гогољ. Во циклусот раскази ги среќаваме литературните дела по име „Старовремски спахии“ и легендарниот „Тарас Буљба“, објавени во првиот дел, а пак расказот „Виј“ и „Приказната за тоа како се скара Иван Иванович со Иван Никофорович“, се објавени во вториот дел.

Земјаќи ги предвид сцените каде што се одвиваат настаните во делата, можеме да заклучиме дека повторно ја имаме украинската степа, и селскиот живот на козаците, а тука е и веќе добропознатиот херој – „простиот човек“.

Во расказите писателот зборува за благородниците и бесцелниот живот на високата класа, а тоа го претставува преку реалистичкиот опис на карактерот на главните ликови, употребувајќи метафори, симболизам и дијалози за ликовите и природата околу нив, преку антитези кога зборува за спротивностите помеѓу козаците и благородниците, и сарказам надополнет со иронија кога ги истакнува недостатоците на пустиот дворјански живот. За ова пишува и големиот руски критичар Белински, кој рекол дека умешноста на писателот е во тоа што му овозможува на читателот да се сожалува на глупостите што ги прават ликовите, притоа водејќи до нивно сожалување. (Радован Лалић, 1966: 23-28)

#### 4.1 Тарас Буљба – како симбол за националниот романтизам

Литературното дело „Тарас Буљба“ по својата форма претставува новела, објавена од страна на Гогољ како дел од збирката „Миргород“, во 1835 година, врз која поминал долги години редактирајќи го текстот, сè до конечното издание објавено во 1842 година, многу подолго од првичното.

Основата на приказната е земена од украинската историја, а настаните во неа се одигруваат во периодот на шеснаесеттиот и седумнаесеттиот век, за време на судирот помеѓу козачките атамани и полските панови (благородници), кои тогаш завладеале со Малорусија (Украина). Иако својата инспирација Гогољ ја зема од историјата, важно е да се напомене дека тој не користи точни и проверени извори, туку се осврнува кон украинските народни песни, преданија, легенди а особено летописите, што го категоризира делото како „историска фикција“.

Стилските особености на текстот писателот ги надополнил со патетичен и свесен стил, а сепак претставувајќи ги ликовите на селаните и полското благородништво мошне вистинито, не отстапувајќи од карактеристиките на реализмот. Тој ја отсликува борбата на козаците

против пановите, борбата за слобода и заштита на своите родни земји, но исто така ја прикажува и нивната сурова страна, дури и нивните најлоши и најсверски постапки. (Радован Лалић, 1966: 27-28)

#### *4.1.1 Стилот во ликот на Тарас Буљба*

Ликот на веќе добропознатиот козак Тарас Буљба, го среќаваме на почетокот на расказот во првата глава, и тој зазема мошне важно место во приказната. Стилистичка анализа на текстот од делото ќе ја изучиме во описот даден за него, и ќе го поставиме прашањето дали и до колкав степен тој може да се смета за симбол на козаците во следниот пасус:

„Тарас беше еден од домородните, стари полковници: роден за воинствени емоции и се одликуваше по суровата директност на својот карактер. Тогаш влијанието на Полска веќе почнуваше да се појавува врз руското благородништво. Многумина веќе ги прифатија полските обичаи, заведувајќи живот во изобилство, со великолепно слуги, соколи, ловци, вечери и дворци. Ова не му се допаѓаше на Тарас. Тој го сакаше едноставниот козачки живот, и се караше со оние негови другари коишто беа наклонети кон варшавската страна, нарекувајќи ги робови на полските господари. Секогаш смирен, тој се сметаше себе си за законит заштитник на православието.“

Оттука може да се забележи дека текстот започнува со опис на самиот Буљба и неговиот карактер. Нему му се припишуваат епитетите „домородец“, и „стар полководец“ кој патем е и „роден за воинствени емоции“, со што се потврдува неговата општествена позиција како водач на козаците, создавајќи една слика на силна, самоуверена личност.

Овие негови карактеристики ги нагласуваат и спротивностите што главниот лик ги има со останатите блиски другари и благородници, кои веќе поминале на „варшавската страна“, што индиректно ни дава до знаење дека станува збор за можно „предавство“. Користејќи ја компарацијата, Гогољ ни ја прикажува „спротивната страна“, која веќе ги прифатила „полските обичаи“ и се впуштила во „животот во изобилство“, одлуки што се спротивни од оние на Буљба, бидејќи тој сè уште го „сакал едноставниот козачки живот“.

Преку ова писателот создава една слика на вистински „херој и патриот“, кој е спремен да застане дури и против своите најблиски и да ги

осуди нивните постапки, нарекувајќи ги „робови на полските господари“. Таквиот чин на патриотизам, на Буљба му дава право да се именува себеси како „законит заштитник на православието“, епитет и титула преку кои се признава и се става печат на неговото „јунаштво“, земајќи ја предвид православната позадина на мнозинството на малорусите, а и на руските граѓани во тоа време.

#### 4.1.2 Русификацијата и нејзиното влијание врз стилистиката

Како што веќе беше напоменато, новелата низ текот на своето постоење се здобива со неколку редактирања, како од самиот Гогољ, така и од цензурата, со што драстично се менува текстот.

Првото издание објавено во 1835 година се разликува од второто издадено во 1842, по должината и по формата на текстот, кој подлежи на процес на „русификација“.

Во второто издание, промените влијаат врз стилските особености на текстот, во кој активно се заменуваат зборовите како што се „Украина“ со нови кованици од типот „Јужна Русија“ или „Малорусија“, а исто така се отфрлаат украинизмите од јазикот, и се заменуваат со зборови од руско потекло. Овие промени се случуваат низ целиот текст, опфаќајќи ги не само дијалозите помеѓу ликови и нивните реплики, туку и описот на нивниот карактер. (Виноградов, Игорь Алексеевич, 2001 год.) За илустрација можеме да ги земеме долунаведените извадоци од двете редакции:

##### Прво издание

Булба беше навистина тврдоглав. Тој беше од оние ликови што можеа да се појават само во турбулентниот XV век, а потоа и во полуномадскиот *Исток на Европа*, во времето на правилните и неправилните сфаќања за земјите, сфаќања што станаа некако спорни, односно нерешено владение, на коешто *Украина* тогаш припаѓаше...

##### Второ издание

Булба беше навистина тврдоглав. Тој беше од оние ликови што можеше да се појават само во тешкиот XV век на полуномадскиот *агол на Европа*, кога цела јужна *примитивна Русија*, напуштена од нејзините кнезови, беше опустошена, изгорена до темел од нескротливите напади на монголските грабливци...

Како двигател за русификацијата се зема таканаречената „теорија за официјална народност“, која како политичка идеологија е присутна и во литературата во периодот на владеењето на Николај I, а е основана од влијателниот руски државник Сергеј Семјонович Уваров, кој тогаш ја застапувал високата позицијата министер за просвета. Во основа на оваа политичка идеологија лежат конзервативните погледи за науката и литературата, коишто Уваров ги сведува во три збора присутни во девизата „Православие, самодржавност и народност“, во еден од неговите извештаи упатени кон императорот. (Буганов В. 1966: 172)

### **5. Стилот во Петроградските раскази**

„Петроградските раскази“ е името на третата збирка на Николај Гогољ, која била издадена во 1835 година, првично вклучувајќи ги расказите „Невски проспект“, „Портрет“, „Дневникот на еден лудак“, а подоцна била комплетирана во една целина додавајќи ги и расказите „Нос“ и „Шинела“.

Кога зборуваме за стилските особености на книжевниот стил во делата, повторно ги пронаоѓаме фантастичните елементи, кои може да ги третираме како „хофмановски“, по стилот на германскиот писател на фантастични раскази Хофман, а истите во расказите со својата ирационалност се вклопуваат во една хомогена и неразделна средина. (Nana Bogdanović, 1964: 130-131) Како пример за оваа карактеристика на јазичниот стил, може да го земеме расказот „Нос“, во кој фантастичните елементи како што е „живиот нос“, се толкуваат како метафори и алегии, па така носот ја симболизира желбата за идентитет и социјален статус, а, пак, сарказмот на Гогољ присутен во описот ја нагласува апсурдноста.

Со овие раскази, писателот ни дава до знаење дека тој не е единствено писател на живописните приказни од Малорусија (Украина), туку е и добар познавач на градската средина, со сите нејзини позитивни и негативни страни. Преку нив се забележува не само книжевниот развој на Гогољ, туку и развојот во целата руска книжевност воопшто, каде што како пандан на „простиот селанец“ од далечните губернии, сега доаѓа до израз обичниот граѓанин, кој исто така мора да се бори против високите класи на општеството, а е познат под кованицата „мал човек“.

### 5.1 Концептот на „малиот човек“.

Пред творештвото на Гогољ, во руската книжевност најчесто главните ликови биле благородниците, земјопоседниците и дворјаните, а малку или воопшто не се зборувало за обичните луѓе, за нивниот живот, и за проблемите со кои тие се соочуваат во секојдневието.

Иако т.н. концепт на „малиот човек“ во литературата го актуелизира Гогољ, пред него бил воведен од страна на Александар Сергеевич Пушкин, но, значението кај Гогољ е што тој отишол подалеку од обичното опишување, и темата ја продлабочил и проширил.

Како главни ликови во „Петроградските раскази“ ги запознаваме занаетчиите, интелектуалците и службениците од ниските и не толку влијателни позиции во руското општество. Писателот го изразува страдањето на индивидуалецот од оваа граѓанска класа, кој е впуштен сам да се справи со предизвиците на големиот град, обземен од бездушната бирократија, а тој ја зазема улогата на бранител и застапник на пониските слоеви, со што го засилува хуманистичкиот одраз на неговите литературни дела.

Создавајќи го „малиот човек“, Гогољ започнува една долга традиција во руската книжевност, која Достоевски ќе ја нарече тема на „понижените и навредените“, а карактеризирајќи се со својата неисцрпност, засекогаш останала како важен елемент од литературата. (Радован Лалић, 1966, стр 30-31.)

#### 5.1.2 *Стилој во ојисој на шинелајџа во истоимениот расказ*

Во расказот „Шинела“ го следиме животот на уште еден службеник по име Акакиј Акакиевич Башмачкин, кој работи во една канцеларија и нема никакви амбиции.

Башмачкин е претставник на „малиот човек“, па така и неговиот карактер е повлечен и скроман, поради што тој постојано трпи потсмев и е цел на шеги од страна на неговите колеги. Зиме тој добива голем бонус на платата, со која купува нова шинела, но една ноќ, попат ќе биде нападат и ограбен, останувајќи без неа. Грабежот сиромавиот ќе го пријави кај еден службеник, негов пријател од детството, но, службеникот сега имајќи повисока позиција од него, едноставно со дрзок и најстрог тон ќе го врати дома, а набргу од големиот студ, Акакиј ќе се разболи и ќе почине.

Гогољ опишувајќи ја оваа сурова реалност и општествена позиција во која се наоѓа службеникот, ја надополнува со доза на фантазија, хумор и неочекуван пресврт на крајот на приказната, кога започнуваат да се шират

гласини, дека ноќе духот на Акакиј ги напаѓа граѓаните и им ги краде шинелите. Една ноќ службеникот ќе биде пресретнат од него, и смртно уплашен за својот живот, му ја дава шинелата, со што духот си заминува засекогаш:

Откако се сврти, тој забележа еден човек со мала става, во стар износен вицмундир и вјасено го препозна во него Акакиј Акакиевич. Лицето на чиновникот беше бело како снег и гледаше како вистински мртовец. Но вјасеноста на значителното лице ги надмина сите граници кога мртовецот си ја исклешти устата и откако го заплисна со тешка гробна миризба... (Свезди на светската книжевност, 2014: 191)

Анализирајќи го стилот во овој извадок, од лексички аспект забележуваме дека авторот избира зборови како што се: „мала става“, „стар износен вицмундир“, со цел да го покаже контрастот и разликите помеѓу него и службеникот, коишто постојат и по смртта.

Употребата на епитетите за неговото лице: „бело како снег“ кое „гледа како вистински мртовец“, ја нагласуваат темата на смртта во приказната и фантастичниот аспект во неа, надополнета и со „гробната миризба“, што со себе ја носи духот на веќе починатиот Акакиј.

Поаѓајќи од описите на ликот и духот, можеме да забележиме дека и двајцата ги поврзува истата семантика за смртта, која игра важна улога во пренесувањето на главните теми во расказот. Една од нив е социјалната критика што Гогољ ја праќа кон немилосрдниот однос на општеството врз „малиот човек“, односно главниот лик. Па така, темата на смртта го симболизира не само физичкиот крај како оној на Акакиј, туку и духовното и морално умирање, предизвикано од рамнодушноста и суровоста како онаа на службеникот.

Во извадокот може да пронајдеме и метафора, која е употребена за да го опише ужасот на службеникот: „вјасеноста на значителното лице ги надмина сите граници“, со што создава слика на личност преплавена во страв и ужас од тоа што го гледа пред себе.

Стилските особености на реализмот и фантастиката се среќаваат, а за делото „Шинела“, големиот Достоевски ќе рече „Сите ние излеговме од под Шинелот на Гогољ“, со што го потврдува влијанието на писателот врз и во литературата во тој период. (Рейсер, С. 1968: 184-187)

## Заклучок

Проучувајќи ги литературните дела на Николај Василевич Гогољ, се забележува една линеарна прогресија, како во личниот живот на писателот, така и во творештвото.

Стилските особености на народниот јазик, со своите архаизми и украинизми, се присутни и во првите два циклуса, а во циклусот „Вечери во селцето крај Диканка“, ја имаме првата радикална промена во тогашната литература, односно замирањето на дотогашниот заштитнички однос кон „простиот народ“ од писателите, и настапувањето на новото сфаќање, преку кое тој се соживува со нив, давајќи им ги највисоките и најпозитивните народни особини. Особеноста на јазичниот стил во делата се искажува преку експресивноста на метафорите и симболите за малоруската сценографија, семантичките антоними, анафорите, персонификацијата и ефектот што доаѓа од интерпункцијата.

Преку веќе надалеку познатата новела „Тарас Буљба“ од вториот циклус на раскази „Миргород“, дознаваме за легендарното херојство на степските војни, а во делото јазичните особености на стилот се изразени преку метафори, иронија, сарказам, антитеза и компарација, но и одреден степен на фолклорни елементи, надополнети со особините на националниот романтизам.

По трет и последен пат, во збирката „Петроградски раскази“, Гогољ ќе ја изненади јавноста со концептот на „малиот човек“, кој иако бил воведен од Пушкин, а посочен од Белински, ќе успее да го продлабочи, да го рedefинира и да го претстави во јарко светло на читателот, а книжевниот стил во делата ќе се обвита во руво на фантастиката.

За крај може да се заклучи дека стилските особености на творештвото на Гогољ, се пред сè изразени преку критичкиот реализам, надополнети со националниот романтизам и фантастиката, а црпејќи од народното творештво, фолклорот и етнографијата, преку мала доза на сатира и хумор, тој го создава својот гогољов книжевен стил, кој е веќе неразделив дел од руската литература, но и пошироко.

## Користена литература

### Кирилица:

- Богданоска Билјана (2007). *За матуранти: македонски јазик и литература*. Скопје: Бомат графикс.
- В. И. Буганов, П. Н. Зырянов, А. Н. Сахаров; *История России, конец XVII - XIX век. 10 класс. Профильный уровень*. 17-е изд. М. Просвещение, 2011. С. 172.
- Бочаров С. Г. (1981). *Петербургские повести Гоголя*. Правда.
- Виноградов, Игорь Алексеевич. (2001). *Гоголь и Уваров: Православие, самодержавие, народность*. Вестник российского гуманитарного научного фонда.
- Воронский Александр. (2008). *Гоголь*. Молодая гвардия.
- Свезди на светската книжевност (2014). *Николај Гогољ, Раскази и повести*. Скопје: Магор.
- Литературная энциклопедия. (1934). Т. 7. Советская Энциклопедия.
- Рейсер, С. *Все мы вышли из гоголевской «Шинели»*. Вопросы литературы, (1968).
- Радован Лалић, (1966). *Николај Васиљевич Гогољ*. Београд. Просвета.
- Серов Вадим Васильевич. (2003). *Энциклопедический словарь крылатых слов и выражений*. Москва: Локид-Пресс.

### Латиница

- Nana Bogdanović, (1964). *N. V. Gogolj, Petrogradske pripovetke*. Beograd. Rad.
- Trask, R. L. (1997). *A Student's Dictionary of Language and Linguistics*. London. Arnold.
- Lesley Jeffries, Daniel McIntyre, (2010). *Stylistics*, Cambridge University Press.
- Raman Selden. (1989) *The Cambridge History of Literary Criticism: From Formalism to Poststructuralism*. Cambridge University Press.
- Katie Wales, (2011) *A Dictionary of Stylistics*. London. Routledge

### Користени извори

- Николај Гогољ (16 јули 2023). *Викунедија* [https://mk.wikipedia.org/w/index.php?title=%D0%9D%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D1%98\\_%D0%93%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D1%99&oldid=5014114](https://mk.wikipedia.org/w/index.php?title=%D0%9D%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D1%98_%D0%93%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D1%99&oldid=5014114)

**Jovan Kovachevski**

Blaze Koneski Faculty of Philology

Ss Cyril and Methodius University in Skopje

## **THE STYLISTIC CHARACTERISTICS IN THE WORK OF NIKOLAI VASILYEVICH GOGOL**

**Summary:** This paper is a diploma thesis in which the stylistic characteristics in the works of the Russian writer Nikolai Vasilyevich Gogol are explored through an overall examination and analysis of both the literary works and the literary styles found in them, as well as the literary text and its peculiarities. In addition, the historical period in which the writer wrote was also taken into account, primarily the literary trends such as critical realism and national romanticism and their influence on the literary style, including social influences from the spheres of religion, politics, ideology, and the dominant ideas, mindsets, and perceptions of the people in the then-Russian Empire.

**Keywords:** critical realism, national romanticism, folklore, Orthodoxy, Little Russia